

Közösségi fejlesztésű szoftverek a közösségi művelődésben

A közművelődési szakember munkája egyre nagyobb részt támaszkodik az információtechnológiára. Nem csupán az ember alakítja saját arcára a technológiát, ez utóbbi sajátos logikája, eljárásai is hatnak az emberre és az emberi közösségekre. Jelen írásunkkal szeretnénk bemutatni e technológia közösségi művelődéssel kapcsolatos lehetőségeit. Elsőként az irodai munkával kapcsolatos lehetőségekről ejtünk szót, majd a közösségi művelődéssel kapcsolatban használható más lehetőségekről; grafikai, közösségi (on-line) szoftverekről, tartalomkezelő rendszerekről.

A közösségi tulajdonú, közösségi fejlesztésű szellemi-kulturális javak létezése emberemlékezet óta az emberi társadalom alapvető tulajdonsága. A népdal, a mese, a mítosz mind közös, továbbadott és fejlesztett kincsünk. Az emberi kultúra, emberi természet alapvető sajátossága, hogy megoszt és terjeszt, az előző generációk eredményére, tapasztalatára, hiedelmeire épít. Jól megfogható ez a mese a dal, a költészet kapcsán, melyeknek motívumai beépülnek további dalokba és mesékbe, egyéb szövegekbe, és nemzeteken, nemzedékeken keresztül hagyományozódnak tovább.

A nemzedékek tanulási folyamatainak eszköze a kezdeti szájhangyomány útján történő terjedéstől radikálisan átalakult a könyvnyomtatás gyakorlatával, majd jelenleg a digitális technika generál radikális változtatásokat. A változás nem csupán eszközhasználatban, de a közösségek szerveződésének, kommunikációs útjainak újrendeződésében is jelentkezik. Ez utóbbit érdemes alaposabb kutatás és elemzés tárgyává tenni, míg az előbbivel kapcsolatban szintén érdemes információkkal bírni, főként azért, mert a közösségi fejlesztésű szoftverek születése és fejlődésük sok tekintetben modellezi a szellemi-kulturális javak keletkezésének egyéb területére jellemző változásait és azok tendenciáit.

Az informatikai kultúra előretörésével – mely már a pénzalapú modern kori kultúra terméke – csökkenni látszódott a közösségi tudásnak a jelentősége, helyét a piac és a verseny látszott átvenni e téren is. A számítógépet működtető szoftverek a 70-es, 80-as évektől elváltak az alattuk lévő hardvertől, kereskedelmi terméként kezdtek létezni a különféle operációs rendszerek és alkalmazások, melyek jellemzően zártak¹ is.

A digitális megoldások, hálózatosodás térhódításával egy időben számos probléma került elő a tudás megosztásával, megoszthatóságával kapcsolatban. Az emberi természet alapvető irányultsága arra, hogy a tudást magáévá tehesse és megoszthassa hamar szembekerült a kereskedelmi – zárt – megoldásokkal. Mivel a digitálisan létező adatok (programok, szövegek, filmek, zenék, képek stb.) megosztásának nincs akadály, a másolat keletkezésekor minőségromlás nem következik be és elhanyagolható költsége van, ezért már a 90-es évek eleje, közepe óta létezik a kulturális javak megosztásának igénye és a kereskedelmi terjesztés közötti feszültség. A javak megosztása, közös kincsként való használata egyre több ország joggyakorlata alapján kriminalizálódott.

Mivel a digitális technológia korai adaptálói rendszerint szoftverfejlesztők voltak, így nem meglepő módon először erről a területről érkezett válság a feszültség oldására.

Az 1985-ben létrejött Free Software Foundation (Szabad Szoftver Alapítvány) intézményi háttérrel is biztosított a szabad szoftveres² fejlesztésekhez.

- 1 A zárt forráskód vagy zárt forráskódú szoftver (angolul proprietary software vagy closed source software) olyan számítástechnikai program, amelyet a tulajdonos-fejlesztő kizárólagos jogait (*copyright*) fenntartó, a szoftver másolását vagy újrafelhasználását kizáró zárt licenc alapján bocsátottak ki. A zárt forráskódú programok licencei általában megengedik a végfelhasználónak a szoftver futtatását (licenccél ellenében vagy ingyenesen), de minden mászt tiltanak, azaz a szoftver és a forráskód módosítását, visszafejtését, további terjesztését. (Wikipédia)
- 2 A közkinccsként (public domain) terjesztett forráskód egyidős a modern programozással. A szabad szoftver mozgalmat Richard M. Stallman indította 1983-ban a GNU projekttel. Az elvi célkitűzést kiáltvány (The GNU Manifesto, 1984), alapítvány (Free Software Foundation, röviden FSF, 1985) és az első általános szabad szoftver licenc (GNU GPL, 1989) követte. Az FSF szerint a szabad szoftverek a következő szabadságjogokkal kell, hogy rendelkezzenek:

A magyar gyakorlat szerint is a '90-es évek elejétől a személyi számítógépek területén zárt, kereskedelmi szoftverek váltak egyeduralmukodóvá, számos esetben monopolisztikus helyzetben lévő operációs rendszereket, szoftvereket használhattunk (például DOS, Microsoft Windows, Microsoft Office, Microsoft Internet Explorer). Már ekkor léteztek és mára már megkerülhetlenné váltak a nyílt, közösségi fejlesztésű szoftverek.

A szabad szoftveres jogi és társadalmi megoldásokon alapulva 2001-ben jött létre a Creative Commons elnevezésű non-profit szervezet, mely szervezet által kidolgozott jogi megoldások lehetővé teszik, hogy az addig minden szerzői jogot kisajátító Copyright megoldás helyett az alkotók műveikre vonatkozó jogait részben vagy egészben a közösségnek hagyományozzák. A megoldás kimondott célja a jelenlegi szerzői jogi törvények problémáinak elkerülése, amelyek a tudás megosztását akadályozhatják, tekintve hogy az innovációk és az új ötletek a már meglévőkre épülnek.

Mindezen megfontolások alapján úgy vélem a közösségi művelődéssel, mint szakmával foglalkozóknak érdemes tisztában lenni a közösségi együttműködésre, munkára alapozottan születő eszközökkel és azok használatának lehetőségével.

Tekintsük át röviden ezeket a lehetőségeket.

Szabad szoftverek a közösségi művelődésben

Hagyományosan a közművelődésben is irodai célokra használtunk személyi számítógépet, voltaképp írógép helyett. Jellemzően valamelyik Mic-

rosoft operációs rendszer felett futott szintén Microsoft irodai programcsomag. A legtöbb helyen még ma is ez található.

Azonban szabad és ingyenes alternatívák már az ezredforduló óta rendelkezésre állnak.

Operációs rendszert tekintve a nyílt forráskódú Linux alapú rendszerek már jó pár éve kielégítő megoldást nyújtanak. A Linux kifejezést sokszor tévesen nem csupán az operációs rendszer magjára, hanem a felette futó alkalmazásokra is alkalmazzák. Linux rendszermagra építve számos komplett rendszer használható, melyek majd mindegyike szabad és ingyenes.

A Bács-Kiskun Megyei Közművelődési Intézetnél rendszerint a közismertebb Ubuntu elnevezésű rendszert használjuk. Fontos előnye, hogy teljes körű megoldást szállít, az irodai programok már az alaptelepítés során a gépre kerülnek sok más hasznos szoftverrel együtt, teljes magyar honosítással. (Komplett, használatra kész telepítés nagyjából fél-egy óra időt vesz igénybe.) További fontos előnye ennek és más Linux alapú terjesztésnek is, hogy a Microsoft termékekkel ellentétben újratelepítésekre, kiegészítő, a rendszert lassító segédprogramokra nincs szükség, illetve több tízezer szabad, közösségi szoftver tölthető le internetes tárolókból egy kattintással.

Természetesen számos más Linux alapú kiadás (disztribúció) létezik, szabadon választhatunk közöttük. Érdemes még kipróbálni az asztali gépekre tervezett *OpenSuSE*³ Linuxot, vagy a számos elavult, kis erőforrású gépekre optimalizált kiadások közül a *Puppy*⁴ Linuxot is.

Irodai programcsomagot tekintve leginkább a *Libreoffice*⁵ ajánlható,

mely írja és olvassa a Microsoft Office formátumait, gyakran több, néha (például szövegbe ágyazott grafikonok esetén) kevesebb sikerrel.

Érdemes még megemlíteni az *Abiword* nevű szövegszerkesztőt. Az irodai szövegszerkesztés szinte minden funkcióját tudja, ugyanakkor könnyűsúlyú program, régi elavult gépeken jól fut (a Libreoffice kissé erőforrás igényesebb). Hasonlóan remek kis program a *Gnumeric*, amely táblázatkezelőként régi gépeken is jól használható. Mindezen említett irodai programok telepíthetők az Ubuntu vagy más Linux kiadás internetes tárolóiból, de letölthetők windows alatt futó verzióik is.

A közösségi művelődéssel foglalkozó, weben is publikáló szakember számára adottak a szabadon felhasználható grafikai, képmánipuláló, nyomdai előkészítő programok is. Ezek közül nagyon hasznos a fotók szerkesztésére alkalmas GIMP, vagy az Inkscape grafikai program vagy a Scribus kiadványszerkesztő.

Az említett rendszerek mindegyikének nagy előnye, hogy átlagos irodai használatra készen telepíthetők, további kiegészítő programok vásárlására, letöltésére, telepítésére nincsen szükség. Voltaképpen egy olvasni hajlandó egyszerű felhasználó saját rendszerét használatra készen nagyjából egy óra alatt feltelepítheti.

Továbbá alapvető jellemzője a szabad szoftverek felhasználóinak, hogy rendszerint on-line közösséget alkotnak, és tudásukat megosztják egymással, illetve egymás számára segítséget nyújtanak a szoftverekkel kapcsolatban, mely minden új csatlakozó is megkap a közösségtől. Az említett közösségek erős sajátossága, hogy alapvetően befogadó jellegűek és ezzel együtt erősen érvényesül

1. A tetszőleges célra történő szabad felhasználás;

2. a szabad tanulmányozhatóság és igény szerinti módosíthatóság, aminek előfeltétele a forráskódhoz való hozzáférhetőség;

3. a másolatok szabad terjeszthetősége, segítve ezzel ismerőseinket;

4. a szabad továbbfejleszthetőség, és az eredmény szabad közzététele a közösség javára. Ennek is előfeltétele a forráskód elérhetősége.[8]

A „szabad” nem feltétlenül jelent „ingyenes”: bárki bármennyiért árusíthatja a kérdéses programokat; az egyetlen feltétel, hogy a fenti négy alapjogot garantálja vevői számára. Miért venné meg bárki is? Azért, mert például nem képes azt magának lefordítani, szüksége van kézikönyvre, CD-n vagy DVD-n szeretné a programokat megkapni, vagy mert támogatásra van szüksége. Az is elképzelhető, hogy valaki egyedi fejlesztéssel, teszte szabással, adott hiba kijavításával, adott funkció beépítésével biz meg egy programozót vagy céget. (Wikipédia)

3 <http://opensuse.hu>

4 <http://puppylinux.org>

5 <http://hu.libreoffice.org>

a közösség értékrendje, viselkedési szokásai az esetleges anonimitás ellenére is.

A közösségek on-line szerveződésének megkerülhetetlen felületei kereskedelmi vállalkozások (Facebook, Google), de rendelkezésre állnak non-profit, szabadon felhasználható megoldások is. Ilyen például a Wikipediát működtető szoftver is. Érdeemes megemlíteni néhány szabadon felhasználható általános célú tartalomkezelő rendszert is, amelyek egyszerű eszközt biztosítanak közművelődési intézmények számára is tartalmaik közzétételére. Közülük az egyik nagyszerű eszköz, a Drupal tartalmaz olyam közösségi nyilvánossá-

got szolgáló funkciót, mint fórumok, blogok, felhasználók kezelése, hozzászólási lehetőségek. Ezen rendszerek előnye még, hogy – Drupal esetében – rendszerint szintén szabadon felhasználható kiegészítőkkal további szolgáltatások érhetőek el, mint például kereskedelmi közösségi oldalakkal való átjárhatóság.

*

Úgy vélem nem csak mi dolgozunk és alakítjuk a környezetünket munkánkkal, eszközeinkkel, de ezek az eszközök visszahatnak ránk és a munkánkra is. Ezért is gondolom, hogy mint közösségi művelődéssel foglalkozó szakembernek a közösségi munka eredményeként születő eszközöket figyelembe kell vennem, és eredményeit beépíteni mindennapi munkámba.

PETŐFI SÁNDOR LÁSZLÓ művelődésszervező, tanár. Kezdetben az oktatásban dolgozott, majd 2005-től a Bács-Kiskun Megyei Közművelődési Intézetnél, a mai NMI megyei iroda jogelődjénél. Tagként részt vesz a Kecskemét Megyei Jogú Város Oktatási, Kulturális és Egyházügyi Bizottság munkájában, elnökként irányítja a Bizottság Kulturális Munkacsoportjának tevékenységét, valamint kuratóriumi tagként részt vállal a Pilinszky János Alapítvány feladataiban.

facebook – idővonal